

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบท เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันขององค์กรชุมชนในชนบทในด้านรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมด้านความร่วมมือ การแข่งขัน ความขัดแย้ง และการประนีประนอม และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบท

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ทั้งแบบไม่มีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม/องค์กร คณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ผู้อาวุโส ชาวบ้านโดยทั่วไป ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยงานภายนอกที่ปฏิบัติงานในชุมชน ได้แก่ พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ ได้รับการตรวจสอบความสมบูรณ์คือสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ จากนั้นผู้วิจัยได้แยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่และนำเสนอโดยการบรรยาย และสรุปเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบทบ้านเจดีย์เนิ้ง

องค์กรชุมชนในชนบทมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคมด้านความร่วมมือ ด้านการแข่งขัน ด้านความขัดแย้ง และด้านการประนีประนอม จากการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนบ้านเจดีย์เนิ้งมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ทางสังคมด้านความร่วมมือ

ความสัมพันธ์ทางสังคมด้านความร่วมมือระหว่างกันของกลุ่มกิจกรรมมี 2 ลักษณะ คือ ความร่วมมือกันดำเนินการในแต่ละกลุ่มกิจกรรมและความร่วมมือกันดำเนินการในงานสาธารณประโยชน์ของชุมชน ได้แก่ กิจกรรมงานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ความร่วมมือกันดำเนินการในแต่ละกลุ่มกิจกรรม กลุ่มแกนนำระดับชุมชนคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกในการเผยแพร่และดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

เช่น ประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในการให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ประสานงานกับพัฒนาการอำเภอจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อดำเนินกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อใช้และจำหน่าย เป็นต้น กิจกรรมของกลุ่มที่เกิดขึ้นได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ความสัมพันธ์จึงเป็นแบบขอความร่วมมือ โดยเฉพาะกิจกรรมของชุมชนแล้ว ชาวชุมชนไม่ได้เข้าร่วมในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม/องค์กร แต่เข้าร่วมในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชนที่ต้องให้ความร่วมมือ

1.2 ความสัมพันธ์ทางสังคมด้านการแข่งขัน

กิจกรรมของกลุ่มที่จัดตั้งมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน การดำเนินงานไม่มีลักษณะการแข่งขันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมต่างกัน

1.3 ความสัมพันธ์ทางสังคมด้านความขัดแย้ง

ความสัมพันธ์ทางสังคมด้านความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ไม่มีให้เห็นเป็นรูปธรรม บางครั้งก็มีปัญหาน้ำ โดยบุคคลแสดงความสงสัยในการดำเนินงานของแกนนำของชุมชน คือคณะกรรมการหมู่บ้านในบางเรื่อง แต่ไม่ใช่ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม เมื่อชี้แจงให้เข้าใจแล้วก็ไม่มีปัญหา ซึ่งการซักถามหรือการแสดงสงสัยเป็นเรื่องปกติ และจะมีการชี้แจงจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความขัดแย้ง

1.4 ความสัมพันธ์ทางสังคมด้านการประนีประนอม

การดำเนินกิจกรรมของแต่ละองค์กรชุมชน ต่างก็มีกิจกรรมเป็นของกลุ่มเอง การติดต่อกับกลุ่มอื่นก็เพื่อความร่วมมือเป็นสำคัญ ดังนั้นความสัมพันธ์ในรูปแบบการประนีประนอมจึงไม่ปรากฏในความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร

2. เงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนบ้านเจดีย์เนิ้ง

2.1 ผู้นำ นับว่ามีบทบาทในการดำเนินการของกลุ่มและการติดต่อประสานงานระหว่างกลุ่ม ผู้นำกลุ่มในชุมชนทำตัวเป็นประโยชน์ คอยช่วยเหลือให้กำลังใจแก่สมาชิก มีความตั้งใจในการทำงาน มีความเสียสละ เข้าใจสภาพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน และมีความสามารถในการติดต่อประสานงานเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวทำให้ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ได้รับการยอมรับนับถือ ทำให้มีความสัมพันธ์ในลักษณะการร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน

2.2 ความเป็นเครือญาติ เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นและมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของความร่วมมือในการช่วยเหลือกันในงานกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งส่วนตัวและชุมชน กลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน สมาชิกแต่ละกลุ่มส่วนใหญ่เป็นเครือญาติและซ้ำ ๆ กัน การ

เลือกแกนนำกลุ่มส่วนใหญ่จะคัดเลือกญาติพี่น้อง และคนสนิทกันที่มีความเหมาะสม ผู้นำในลักษณะของความเป็นเครือญาติจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม/องค์กรในรูปแบบของความร่วมมือ

2.3 ผลประโยชน์ เป็นเงื่อนไขของการตั้งกลุ่มและจุดมุ่งหมายของกลุ่ม/องค์กรเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกและชุมชน ผลประโยชน์มีผลต่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมกับกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มก็จะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน คณะกรรมการหมู่บ้านประสานงานกับพัฒนาการให้มาฝึกอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรแก่แม่บ้านก็เพื่อประโยชน์ของชุมชน และแม่บ้านที่เข้ามารวมกลุ่มกันก็ได้ประโยชน์ในการมีช่องทางหารายได้

อภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบทและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกัน มีประเด็นที่น่าสนใจและขอนำมาอภิปรายผลในที่นี้

การรวมกลุ่มทำกิจกรรมในงานสาธารณประโยชน์ของชุมชน เป็นการรวมกลุ่มกันโดยธรรมชาติที่ชุมชนถือว่าการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันเป็นหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนจะต้องปฏิบัติที่ถือเป็นวัฒนธรรม ประเพณี เช่น กิจกรรมวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา ปอยหลวง เป็นต้น เมื่อถึงเวลาที่จะต้องปฏิบัติ ชุมชนก็จะมีการรวมตัวกันดำเนินการอย่างเต็มที่ ดังที่สุชาติ มีสงฆ์ (2535) กล่าวว่า พื้นฐานวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีคุณค่า มีกระบวนการการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันโดยผ่านกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันในครอบครัว

การรวมกลุ่มดังกล่าวนี้มีลักษณะตามธรรมชาติ ซึ่งชาวบ้านจะรวมตัวโดยถือเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ ถ้าจะมีการใช้เงินก็จะร่วมกันบริจาคเองและร่วมทำกิจกรรม การรวมตัวนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัยวัฒนธรรม เช่น ความเป็นเครือญาติ ความเชื่อ การช่วยเหลือพึ่งพากัน เป็นต้น กลุ่มที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้จะมีความยั่งยืนและเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างศักยภาพของกลุ่มให้เข้มแข็งต่อไปเพื่อทำกิจกรรมการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชน ตรงข้ามกลุ่ม/องค์กรที่ทางการเข้าไปจัดตั้งส่วนมากจะเป็นการตอบสนองทางราชการมากกว่า เช่น กลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ ทางราชการขอให้ชุมชนตั้ง ชุมชนก็ตั้ง แต่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่มากกว่าการออมทรัพย์ธรรมดา เมื่อครบกำหนดเวลาก็คืนเงินแล้วก็ยุบเลิกกลุ่มไป ผิดกับการออมทรัพย์ของศิริวง (พรพิไล เลิศวิชา, 2532) ที่ชาวบ้านรวมตัวกันออมทรัพย์และให้กู้ยืมไปลงทุนโดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งเป็นการ

พัฒนาคนอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะด้านความสำนึกการพึ่งพาและความซื่อสัตย์ต่อตนเองและกลุ่ม นอกจากนี้จะเห็นได้จากกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่า เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มธรรมชาติ ชาวบ้านมีความร่วมมือระหว่างกัน เป็นความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Blau (อ้างใน พรวิศิษฐ์ วรวรรณ, 2533) ว่า การปฏิบัติต่อกันในเชิงแลกเปลี่ยนกันกับเชิงสังคมอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน ซึ่งทำให้ต่างฝ่ายได้รับผลประโยชน์เป็นที่พึงพอใจ

ดังนั้นการส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ควรเริ่มจากกลุ่มตามธรรมชาติ โดยการเสนอแนะกิจกรรมเพิ่มเติมให้กลุ่มพิจารณาตัดสินใจ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะดีกว่า เข้าไปก่อตั้งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันในเรื่องผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ข้อเสนอแนะ

ความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์กรชุมชนในชนบท รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีขึ้นระหว่างกันนั้นขึ้นอยู่กับความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของคนในรูปแบบต่าง ๆ องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญยิ่งที่ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1. การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ถ้าเป็นไปได้ทางราชการหรือหน่วยงานไม่ควรตั้งเป็นกลุ่มใหม่ ๆ ขึ้นมาซ้ำซ้อนกัน ควรจะพัฒนาศักยภาพกลุ่ม/องค์กรที่มีอยู่ตามธรรมชาติมากกว่า เพราะการจัดตั้งของรัฐอาจจะไม่ยั่งยืน และไม่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนเท่าที่ควร
2. ปัจจุบันแนวคิดการกระจายอำนาจและการเพิ่มอำนาจชุมชนกำลังได้รับการสนับสนุน บทบาทหน้าที่ของคนภายนอก โดยเฉพาะทางราชการจึงควรสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ มากกว่าการชี้นำ ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่ม/องค์กรหรือชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้และแก้ปัญหาของชุมชนได้
3. สำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปนั้นควรเป็นการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนว่าเกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งขององค์กรอย่างไร โดยเฉพาะในชุมชนที่มีองค์กรชุมชนแบบธรรมชาติ